

škedenjske krušarice, nekaj predmetov iz škedenjske železarne in številni oblačilni kosi praznične in značilne škedenjske noše. Med predmeti duhovne kulture je nekaj otroških igrač in predmetov, namenjenih prostemu času odraslih, ter predmeti, povezani z ljudskim verovanjem. Med predmete socialne kulture pa spadajo številne ohranjene listine in dokumenti.

Ker na Tržaškem ni ustanove, ki bi strokovno skrbela za zamejske zbirke, je bilo sprva načrtovano, da bo Slovenski etnografski muzej s svojimi strokovnimi delavci poskrbel, da bo v zbirki Zbirke s te ali one strani izšlo devet priročnikov. V osmih letih so izšli štirje. Bo izšlo še preostalih pet?

Irena Destovnik 347

Rajko Muršič in Mihaela Hudelja (ur.): *Niko Zupanič, njegovo delo, čas in prostor: spominski zbornik ob 130. obletnici rojstva dr. Nika Zupaniča*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009, 241 str., ilustr. (Zupaničeva knjižnica; 32)

Z naslovnice jubilejnega zbornika nas Vavpotičev portret Nika Zupaniča¹ povabi k branju besedil o številnih vlogah tega etnologa, antropologa, zgodovinarja, muzealca, politika, pedagoga ... – skratka osebnosti, ki je zaznamovala čas in prostor svojega bivanja. S svojimi razmišljanji nam postrežejo ugledni poznavalci njegovega dela in življenja, med njimi tudi nekdanji študentje in svojci. Leta 2006 je namreč na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo ob 130. obletnici Zupaničevega rojstva (1876–1961) potekal simpozij, katerega plod je pričujoči zbornik. Ob tej obletnici je izšel tudi zbornik Zupaničevih izbranih del iz historične etnologije in antropologije².

Zupaniču, ki je bil tako politik kot znanstvenik, je s svojim delom in prizadevanji v začetku dvajsetih let 20. stoletja uspelo doseči ustanovitev sedanjega Slovenskega etnografskega muzeja in čez približno dve desetletji še stolice za etnologijo na Filozofski fakulteti (predhodnica današnjega Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo), kar je bila osnova za vse nadaljnje delo v etnološki stroki na Slovenskem. Zasnoval je tudi prvo slovensko etnološko znanstveno revijo *Etnolog*, za katere strokovnost in tehtnost si prizadevamo še danes. Kot jugoslovanski patriot se je posvečal etnogenezi južnoslovanskih narodov, po drugi strani pa je v številnih domoznanskih prispevkih

¹ Olje na platnu, 1924, hrani Belokranjski muzej v Metliki.

² Niko Zupanič : izbrana dela iz historične etnologije in antropologije : ob 130. obletnici avtorjevega rojstva. Uredila Veronika Kralj-Iglič in Aleš Iglič. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, 2006.

izražal ljubezen do rodne Bele krajine in v premnogih objavah raziskovalnih dosežkov opredeljeval podlago svojemu političnemu delovanju in prepričanju.

V nasprotju z zaslugami ustanavljanja najpomembnejših ustanov in njihovih strokovnih usmeritev pa s stališča današnje, z zgodovinsko distanco prepojene kritične misli njegovo znanstveno delo in politične usmeritve nimajo več velike teže in pomena. Naj ob tem ne spregledamo njegove širine in razgledanosti, ki sta mu omogočali izrazito multidisciplinaren raziskovalni pristop in kazali na njegovo močno življenjsko energijo, ki pa do sedaj še ni bila nikoli ovrednotena znotraj strok, ki jim je pripadal. Zbornik tako pomeni prvi in resnično potreben poskus pregleda in ocene njegovega raznovrstnega znanstvenega opusa.

348

Zbornik pokriva več tem: Zupaničevo znanstveno in akademsko pot, ustanovitev in vodenje Etnografskega muzeja, družbeno in politično dejavnost ter na koncu prepletanje znanstvenega in političnega delovanja.

Prispevek Božidarja Jezernika nam prinaša zelo poglobljen pregled celotnega Zupaničevega življenja s potrebnimi poudarki in dejstvi. Zanimiv je tudi prispevek Zupaničeve hčere Veronike Zupanič Kralj in vnukinje Veronike Kralj-Iglič ter njenega moža Aleša Igliča, v katerem je glavni poudarek na prikazu Zupaničevega prizadevanja za izboljšanje političnega položaja Slovencev in njihovo uveljavljanje v mednarodnem prostoru.

Antropolog Petar Vlahović osvetljuje Zupaničevo delo na področju etnogeneze jugoslovanskih narodov, Rajko Muršič nam dokaj izčrpno predstavi Zupaničevo pionirsko profesorsko delo. O prepletanju politične in znanstvene misli in – v nekaterih elementih tudi v takratnem kontekstu precej sprejemljivo rasistično gledanje – nam prikaže članek Christiana Promitzerja. Jože Hudales Zupaniča predstavi kot ustanovitelja in prodornega ravnatelja prvega nacionalnega etnografskega muzeja na Slovenskem in urednika revije *Etnolog*, Vesna Dušković pa opiše njegovo delo v Etnografskem muzeju v Beogradu. Izstopa prispevek Predraga Novakovića, saj edini oceni Zupaničevo arheološko raziskovanje, ki kljub izvirnostim glede antičnega in prazgodovinskega obdobja ter proučevanja etnogeneze balkanskih narodov v stroki ni doživelo priznanja.

Živa Deu Nika Zupaniča poveže s slikarjem Antonom Ažbetom, s katerim je prijateljeval v času bivanja v Münchnu, in ob tem predstavi primer arhitekturne prenove Ažbetove rojstne hiše. Miha Zadnikar poudarja Zupaničevo razgledanost, pronicljivost in zavzeto delo na številnih področjih. Prispevka Marije Makarovič in pokojnega Angelosa Baša sta spominske in osebne narave: prvega profesorja etnologije predstavljata s spoštovanjem in hvaležnostjo. Zbornik se konča z vsebinsko in količinsko impresivno bibliografijo, s katero se je potrudila Mihaela Hudelja. Vsebina zbornika je popestrjena z številnimi fotografijami, ki sta jih njegova urednika izbrala in objavila s sodelovanjem muzejev, NUK-a in družinskega albuma družine Kralj Iglič. Fotografije nam resnično podkrepijo širino Zupaničevega bogatega življenja in delovanja.

Zbornik torej kaže na Zupaničevo vsestransko življenjsko pot in pomeni pomemben pregled in prvo obširnejše vrednotenje njegovega znanstvenega in družbeno pomembnega dela. Žal pa v zborniku vseeno ni najti boljše analize njegovih etnoloških in antropoloških znanstvenih razprav, z izjemo prispevka Predraga

Novakovića, ki zavzame kritično stališče do njegove razprave na področju arheologije. Po Novakovičevem mnenju Zupaničeve razprave niso pustile vidnejših sledi v arheološki vedi, saj med arheološkimi strokovnjaki niso bile sprejete.

Naj še samokritično dodamo, da se nihče iz Slovenskega etnografskega muzeja ni opogumil in se pohvalno ali kritično opredelil do pomembnosti Zupaničevega dela in zapuščine v tej osrednji etnološki muzejski ustanovi, katere ustanovitelj je bil in kjer je začel leta 1926 izdajati njen "strokovni list" Etnolog, ki ga je z dokajšnjo mero ambicioznosti urejal do leta 1941.

Barbara Sosič

349

Damjan J. Ovsec: *Praznovanje pomladi in velike noči na Slovenskem in po svetu*. Ljubljana: Modrijan, 2010, 416 str., ilustr.

"Velika noč je v krščanskem svetu najpomembnejši in najstarejši verski praznik, ki je bil na Slovenskem, podobno kot drugod, vedno tudi ljudski (pomladni) praznik ...", začne avtor svoj obširni tekst in s tem nadaljuje enciklopedično obravnavo slovenskih ljudskih praznikov, ki je doživela izjemno zanimanje bralcev. Knjige o božičnem času in opisovanje decembrskih šeg in dobrotnih mož so gotovo zahtevali nadaljevanje. Obširen tekst, ki se ga je lotil Ovsec tokrat, je zahteval svoj čas in zagotovo tudi bralcu neznane napore, kar nam je jasno takoj, ko knjigo vzamemo v roke in jo natančno prelistamo: razkošno je opremljena z vsakovrstnimi ilustracijami, zbranimi iz številnih muzejev, zbirk, časopisov in od zasebnih zbirateljev. Gre za bogato ilustrirano knjigo, v kateri so podobe enakovredne tekstu, kar pogojuje lahkotnejše branje, tako rekoč krajše odmore ob prebiranju besedila. Res pa si težko predstavljamo, da bi danes katera koli založba izdala knjigo tovrstne vsebine brez pripadajočih slikovnih pojasnil.

Ovsec začne v "sivi poganski davnini", kajti arhaične prvine so v velikonočnih simbolih prastare in univerzalne in splošno indoevropske. Zato je rezultat izjemna množina podatkov, ki jih je želel tudi medsebojno primerjati. To je tudi ena od kvalitete knjige.

Slovenske bralce, "lokalpatriote", bo seveda zanimalo, kaj od vsega naštetega je najbolj slovensko, kaj je zrastle le na slovenski zemlji, kaj je tisto, s čimer se lahko hvalimo, pa karkoli naj bi že to pomenilo. Etnologi dobro poznamo tovrstno spraševanje, ki pa skoraj vedno ostane brez odgovorov. Ob modernem ponavljanju besede "globalizacija" se nam pokaže, da so jo poznali že v mnogo starejših časih, le da si je niso tako razlagali.

Ovščeva knjiga je glede na tekstovno obsežnost zelo racionalno razdeljena na poglavja, ki bralca postopoma pripeljejo do vseh podatkov, ki jih je nujno poznati.